

Inwentaryzacyjna ekspertyza przyrodnicza budynku Zespołu Szkół Ponadpodstawowych w Zdunach, ul. Strzelecka 10 w Zdunach w woj. wielkopolskim w zakresie występowania ptaków i nietoperzy

autor opracowania
mgr Romuald Cisakowski

STATPROBE CONSULTING
Pracownia Ekspertyz i Monitoringu Przyrodniczego w Nysie
Nysa, listopad 2021
www.statprobe.eu

1. Wstęp

W Polsce stwierdzono występowanie ponad 400 gatunków ptaków i 25 gatunków nietoperzy. W obrębie tych gromad kręgowców wiele gatunków zmniejsza swą liczebność w wyniku negatywnych działań ze strony człowieka, a tylko niektóre to zwierzęta stosunkowo liczne i w niewielkim stopniu zagrożone. Duża część krajowych gatunków nietoperzy i ptaków jest silnie związana z siedliskami stworzonymi przez człowieka, do których zaliczają się także budynki mieszkalne, obiekty przemysłowe i ich infrastruktura. Te elementy środowiska stanowią współcześnie niejednokrotnie podstawowe i główne siedlisko występowania oraz rozrodu takich gatunków nietoperzy i ptaków, jak np. mroczek późny *Eptesicus serotinus*, karlik malutki *Pipistrellus pipistrellus*, jerzyk *Apus apus*, dymówka *Hirundo rustica*, oknówka *Delichon urbica* i sowy (płomykówka *Tyto alba*, pójdzka *Athene noctua*). W ostatnich dziesięcioleciach obserwuje się ich gwałtowny spadek liczebności, który to w dużej mierze jest wywołany niekontrolowanym przebiegiem remontów ograniczających bazę siedliskową zwierząt, co uniemożliwia im rozród, zdobycie pokarmu i schronienia oraz hibernację.

Ochronę ptaków i nietoperzy w Rzeczypospolitej Polskiej reguluje szereg przepisów i porozumień. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Klimatu z dnia 18 grudnia 2019 r. (Dz. U. 2020.26) zmieniającego Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U., poz. 2183), będącym wypełnieniem zapisu zawartego w *Ustawie o Ochronie Przyrody* z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2021 r., poz 1098 z późn. zmianami), obowiązuje zakaz zabijania, chwytania i płoszenia chronionych gatunków ptaków i nietoperzy oraz niszczenia schronień, w których przebywają. Ochronę rodzimych gatunków nakazuje także podpisanie przez Polskę porozumień międzynarodowych - Konwencji Berneńskiej (*the Bern Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 1979, Appendix II*), Konwencji Bońskiej (*the Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, Bonn, 1979, Appendix II*) oraz Porozumienia o Ochronie Nietoperzy w Europie (*Agreement on the Conservation of Bats in Europe, EUROBATS, Appendix I*). Duża część gatunków ptaków i wszystkie występujące w Polsce nietoperze to również zwierzęta objęte ochroną na podstawie prawa Unii Europejskiej - Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (tzw. dyrektywy ptasiej) i Dyrektywy 92/43/EWG (tzw. dyrektywy siedliskowej).

Podstawę prawną niniejszej ekspertyzy stanowią:

- Ustawa z dnia 03 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2021 r., poz 247);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r., poz 1098, z późn. zmianami);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r., poz. 1219 z późn. zmianami);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U. z 2014 r. poz. 1713);

- Rozporządzenie Ministra Klimatu z dnia 18 grudnia 2019 r. (Dz. U. 2020.26) zmieniające Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U., poz. 2183);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz. U. poz. 1260);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. 2019, pozycja 1839);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (tzw. dyrektywa ptasia wraz z załącznikami);
- Dyrektywa Rady 92/43/EEC z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, zmieniona Dyrektywą 97/62/EEC (tzw. dyrektywa siedliskowa wraz z załącznikami);
- Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 roku w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne;
- Dyrektywa Rady 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 roku zmieniająca dyrektywę 85/337/EWG w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre publiczne i prywatne przedsięwzięcia na środowisko;
- Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 roku w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG.

Celem niniejszego opracowania jest określenie stopnia zasiedlenia i wykorzystania budynku przez chronione ptaki i nietoperze, wskazanie stopnia ewentualnego wpływu przyszłych czynności remontowych na te grupy ptaków oraz ustalenie zakresu działań minimalizacyjnych i kompensacyjnych wynikłych z tych działań.

2. Metodyka

Inwentaryzacje pod kątem występowania chronionych gatunków ptaków i nietoperzy oraz miejsc ich rozrodu, schronień i hibernacji (gatunków objętych ścisłą ochroną na mocy rozporządzenia Ministra Klimatu z dnia 18 grudnia 2019 r. (Dz. U. 2020.26) zmieniającego Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U., poz. 2183) wykonano podczas dwóch wielogodzinnych kontroli w osobnych dniach: 10 listopada i 18 listopada 2021 roku. Podjęte w trakcie badań terenowych czynności obejmowały następujące działania:

- kontrolę wewnętrznych pomieszczeń w obrębie całego budynku, ze szczególnym uwzględnieniem strychu, korytarzy i piwnic, wnęk i kanałów wentylacyjnych, kanałów kominowych;
- oględziny zewnętrznych części budynku dotyczące obecności i stanu otworów kominowych, ewentualnych wnęk w elewacji, stanu gzymsów, parapetów zewnętrznych i poszycia dachowego, rynien i rur spustowych, roślin namurowych. Kontrole prowadzono podczas sprzyjających warunków atmosferycznych, sporządzono dokumentację fotograficzną;
- wielogodzinne obserwacje wieczorne i poranne z użyciem sprzętu optycznego dotyczące pojawiających się na budynku i w jego bezpośrednim pobliżu ptaków nakierowane

na określenie ich związków funkcjonalnych z analizowanym budynkiem, np. obecność otworów wlotowych do schronień dziennych i miejsc noclegowych takich gatunków jak kawka, wróbel domowy, pustułka;

- wywiad środowiskowy.

Podczas kontroli wyszukiwano zarówno ptaków jak i nietoperzy, które mogły przebywać w budynkach, a także śladów, które mogą świadczyć o ich obecności, np. świeże odchody, wytluszczenia na belkach i ścianach, stare gniazda, skorupy jaj, pióra, wypluwki, upolowane ofiary itp. W przypadku stwierdzenia takich śladów, np. wyłącznie odchodów nietoperzy, można na podstawie ich struktury i wyglądu oznaczyć rodzaj, a niekiedy nawet gatunek oraz w przybliżeniu oszacować liczbę osobników korzystających z danego schronienia. Podobnie można też uczynić w przypadku stwierdzenia pozostałości starych gniazd ptasich i wypluwek sów oraz pustułki.

W celu wykrycia dźwięków, jakie czasami mogą wydawać hibernujące nietoperze, podczas kontroli budynku posługiwano się specjalistycznymi detektorami ultradźwiękowymi. Podczas nasłuchów w wybranych miejscach nasłuchowych rejestrowano sygnały echolokacyjne nietoperzy za pomocą szerokopasmowego, pracującego w systemie frequency division detektora ultradźwiękowego SM2BAT+ firmy Wildlifeacoustics wyposażonego w sferyczny mikrofon ultrasoniczny tego producenta, charakteryzujący się bardzo wysoką czułością. Detektor rejestrował nagrania w formie nieskompresowanych, bezstratnych plików .wav. Pomocniczo posługiwano się także detektorem Ultrasound Detector D240x firmy Batsound Pettersson AB.

Nagrania analizowano za pomocą specjalistycznych dedykowanych programów komputerowych i narzędzi (np. BatSound version 4 firmy Pettersson AB), stosując się do wskazówek podanych w pracy Walters i inni 2012.

Podczas penetrowania mrocznych miejsc w piwnicy i na strychu posługiwano się sztucznym oświetleniem latarki, oglądu stanu części zewnętrznych budynku i obserwacji ornitologicznych dokonano przy użyciu lunety 40x, lornetki 10x50, sporządzono dokumentację fotograficzną.

3. Opis budynku

Inwentaryzowany budynek znajduje się w części peryferyjnej miasta, w kwartale zajęтым przez zwartą zabudowę mieszkalną i przemysłową, sąsiadującą z obszarem zajęтым przez dzielnicę wolnostojących budynków mieszkalnych, terenami sportowymi i rekreacyjnymi. Jest budowlą w ciągłym użytkowaniu, wolnostojącą i niestykającą się z innymi budynkami. Bryła budynku składa się z dwóch części głównych umieszczonych względem siebie prostopadle. Całość ma jednolitą gładką fakturę elewacyjną – ściany są pokryte gładkim tynkiem. W tym wielokondygnacyjnym budynku są obecne piwnice, wysoki parter, dwa piętra, brak strychu. Cały budynek jest pokryty płaskim dachem. Elewacja, pokrycia dachowe z papy, obróbka blacharska, liczne kominy, metalowe rynny i rury spustowe, stolarka okienna i drzwiowa są w większości nowe i w dobrym stanie technicznym, okna i drzwi są całe i zamknięte, z wyjątkiem kanałów kominowych i części otworów wentylacyjnych zabezpieczone są wszystkie wejścia i otwory. Żadna ze ścian elewacyjnych nie jest porośnięta roślinnością namurową, natomiast w pobliżu budynku rosną pojedyncze niskie i wysokie

drzewa liściaste oraz iglaste. Parapety zewnętrzne są pokryte blachą. Piwnice są ogrzewane i użytkowane.

Fotografie 1. Wygląd ogólny inwentaryzowanego budynku, stan elewacji i potencjalnie ważnych przyrodniczo elementów architektonicznych.

4. Wyniki

Podczas przeprowadzonych obserwacji zewnętrznych na budynku i w jego bezpośrednim sąsiedztwie nie stwierdzono aktywności chiropterofauny (listopad jest miesiącem okresu przedhibernacyjnego nietoperzy), natomiast tam stwierdzonymi gatunkami ptaków są:

1. gołąb domowy, forma miejska *Columba livia f. urbica*
2. sierpówka *Streptopelia decaocto*
3. kos *Turdus merula*
4. bogatka *Parus major*
5. modraszka *Parus caeruleus*
6. wróbel domowy *Passer domesticus*
7. sroka *Pica pica*
8. krogulec *Accipiter nisus*

Stwierdzone na budynku i w jego bezpośrednim pobliżu gatunki ptaków wykorzystywały jego przestrzeń i otoczenie w sposób wskazujący na potencjalnie niewielki stopień negatywnego wpływu przedsięwzięcia remontowego na ich późniejsze występowanie w tych miejscach. Prawie wszystkie z nich to osobniki wyłącznie zalatujące z sąsiedztwa lub ekologicznie i behawioralnie związane ściśle z zadrzewieniami, zakrzewieniami i innymi budynkami w otoczeniu inwentaryzowanego budynku. Na elewacji budynku Zespołu Szkół Ponadpodstawowych w Zdunach nie stwierdzono żadnych świeżych lub starych fragmentów gniazd ptaków oraz potencjalnych miejsc schronienia, które wskazywałyby na istnienie siedlisk gatunków chronionych.

W trakcie przeprowadzonych oględzin i obserwacji nie stwierdzono wewnątrz budynku obecności żywych ptaków i nietoperzy, których dotyczy Rozporządzenie Ministra Klimatu z dn. 18 grudnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Nie znaleziono również żadnych śladów mogących wskazywać na ich aktualne występowanie oraz obecność w nieodległej przeszłości (Fotografie 1). Stwierdzony brak szczelin w murach i poszyciu dachowym oraz wcześniejsze zabezpieczenie otworów wlotowych do budynku oraz części otworów wentylacyjnych w kominach przez użytkownika budynku nie stwarza obecnie możliwości swobodnego wlotu do wnętrza ptakom i nietoperzom. Nie sprzyja to wykorzystaniu wnętrza budynku przez te zwierzęta, tak samo jak i inne czynniki – brak strychu i piwnic, trwający stan stałego wykorzystywania wewnętrznych pomieszczeń budynku, ogrzewanie piwnic oraz stały poziom wysokiej antropopresji. Również na elewacji budynku nie stwierdzono miejsc trwającego rozrodu lub miejsc regularnie wykorzystywanych przez ptaki chronione jako schronienia. Stwierdzono brak miejsc niebezpiecznych dla ptaków.

5. Status prawny i ochrony stwierdzonych gatunków ptaków i nietoperzy

Wśród stwierdzonych na zewnątrz budynku i w jego bezpośrednim pobliżu gatunków ptaków i nietoperzy:

- a) nie stwierdzono występowania gatunków wyszczególnionych w Załączniku I. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (tzw. dyrektywy ptasiej);
- b) nie stwierdzono występowania gatunków wyszczególnionych w Załączniku II i IV Dyrektywy Rady 92/43/EEC z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk

przyrodniczych oraz dzięki fauny i flory, zmienionej Dyrektywą 97/62/EEC (tzw. dyrektywy siedliskowej);

- c) nie stwierdzono występowania żadnego gatunku wymienionego w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Kręgowce (Głowaciński 2001).
- d) gatunkami, których dotyczy Rozporządzenie Ministra Klimatu z dn. 18 grudnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt a wszystkie stwierdzone;
- e) gatunkami tzw. specjalnej troski w Europie (BirdLife International) są:
 - SPEC 1 brak
 - SPEC 2 brak
 - SPEC 3 *Passer domesticus* wróbel.

Wszystkie te gatunki w 2021 r. mają nadaną przez IUCN kategorię LC (least concern) – gatunki najmniejszej troski.

6. Zalecenia

Zgodnie z zasadą przezorności w celu zachowania prawidłowego statusu chronionych gatunków ptaków i nietoperzy zaleca się następujące działania w czasie remontu i przed jego rozpoczęciem:

- a) utrzymanie dotychczasowych zabezpieczeń przed przypadkowym dostaniem się do budynków ptaków i nietoperzy,
- b) systematyczną kontrolę tych zabezpieczeń,
- c) zamykanie na noc okien i drzwi,
- d) niepozostawianie resztek jedzenia wewnątrz remontowanego budynku i w jego bezpośrednim sąsiedztwie,
- e) nieprzywabianie, niedokarmianie i niewykładanie resztek jedzenia w bezpośrednim otoczeniu budynku
- f) należyte zabezpieczenie siatką wszystkich otworów kominowych (kanały dymowe i wentylacyjne) oraz otworów wentylacyjnych w ścianach do 01 marca.
- g) rozpoczęcie prac remontowych w jak najszybszym terminie, lecz nie później niż 01 marca. Po tym okresie rozpoczyna się okres lęgowy ptaków i istnieje wtedy możliwość pojawienia się przypadkowych prób lęgów na częściach zewnętrznych budynku
- h) w razie rozpoczęcia prac po 01 marca jest wymagana dodatkowa kontrola ornitologiczna i chiropterologiczna wykonana w przeddzień rozpoczęcia prac remontowych na zewnątrz budynku

Ponieważ nie można wykluczyć prawdopodobieństwa możliwości pojawienia się ptaków i nietoperzy w budynku w trakcie prowadzenia prac remontowych, szczególnie w okresie lęgów i migracji, w razie przypadkowego dostania się do wnętrza budynków ptaków lub nietoperzy należy bezzwłocznie skontaktować się ze specjalistą ornitologiem lub chiropterologiem w celu przeniesienia zwierząt w bezpieczne miejsce.

7. Działania kompensacyjne i wymagane zezwolenia

W związku ze stwierdzonym brakiem występowania siedlisk gniazdowania ptaków i obecności schronień nietoperzy w budynku nie są wymagane żadne działania

kompensacyjne lub minimalizujące ani też działania zmierzające do uzyskania pozwoleń na odstępstwo od zakazów w stosunku do gatunków chronionych wykazanych w Rozporządzeniu Ministra Klimatu z dn. 18 grudnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

7. Podsumowanie

Kontrole budynku położonego przy ul. Strzeleckiej 10 przeprowadzone w listopadzie 2021 r. nie wykazały obecności schronień zimowych (hibernaculi) nietoperzy w pomieszczeniach wewnętrznych budynku. Oględziny wykazały także brak jakichkolwiek śladów wykorzystywania przez nietoperze budynku w przeszłości.

Oględziny i obserwacje ornitologiczne wskazują, że pomieszczenia wewnętrzne budynku nie są obecnie wykorzystywane przez gatunki chronionych ptaków jako miejsca schronień noclegowych i rozrodu.

Oględziny i obserwacje ornitologiczne wskazują, że w otworach wentylacyjnych ścian i w otworach kominowych nie znajdują się żadne miejsca schronień i potencjalnego rozrodu chronionych gatunków ptaków zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Klimatu z dn. 18 grudnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

Przy uwzględnieniu wskazanych zaleceń i informacji podjęcie prac remontowych przez Inwestora nie wpłynie negatywnie na chronione gatunki ptaków i nietoperzy.

mgr Romuald Cisakowski